

nummer 66

HISTORISCH TIJDSCHRIFT VOOR LEEUWARDEN EN OMGEVING

september 2021

Leovardia

Leeuwarder Historische Vereniging Aed Levwerd
Historisch Centrum Leeuwarden

Leoardia, historisch tijdschrift voor Leeuwarden en omgeving is een uitgave van de Leeuwarder Historische Vereniging Aed Levwerd en het Historisch Centrum Leeuwarden

www.aedlevwerd.nl
www.historischcentrumleeuwarden.nl

Het blad verschijnt drie keer per jaar
Losse nummers € 8,-

Redactie

Ger Bosklopper, Nykle Dijkstra,
Anneke Hellinga, Rik Jongbloed, Piet Tuik,
Henk de Vries, Klaas Zandberg

Medewerkers aan dit nummer

Paul Bron, Ad Fahner, Cuno Koopstra, Henk Oly,
Alex Riemersma, Guus Tekstra, Peter Vogelaar,
Louise Weltevrede-Schierbeek

Redactiesecretariaat

Groeneweg 1
8911 EH Leeuwarden
tel. (058) 233 23 50
e-mail: redactieleoardia@aedlevwerd.nl

Lidmaatschap/abbonement

€ 23,50 per jaar t.n.v. LHV Aed Levwerd,
Leeuwarden. IBAN: NL27INGB0008456576
BIC: INGBNL2A
Incasso's worden geïnd eind februari. Het versturen van facturen naar leden zonder machtiging is in dezelfde periode. Hiervoor wordt € 2,- extra in rekening gebracht.

Ledenadministratie:
Postbus 2574, 8901 AB Leeuwarden
ledenadministratie@aedlevwerd.nl
Opzeggingen uitsluitend schriftelijk één maand vóór aanvang van het nieuwe kalenderjaar

Opmaak en druk

Dekker Creatieve Media & Druk
Illustraties, tenzij anders vermeld:
Historisch Centrum Leeuwarden
ISSN 1568-4288
Oplage 1650 ex

Op de voorzijde:

Gezicht over de westelijke stadsgracht, met rechts op de dwinger de molen De Hoop en links De Arend.
Foto uit 1884, digitaal ingekleurd door Robert Steenhuis

Op de achterzijde:

Gezicht in de Prinsentuin in Leeuwarden.
Aquarel door Eelke Jelles Eelkema, 1839

Inhoud

nummer 66 september 2021

Weerklankkasteel brûsplak van Jentsje Popma <i>Omvangrijk oeuvre van een honderdjarige</i>	2
Levenslange fascinatie voor de natuur <i>Herinneringen aan Leeuwarder jeugd van Bram Schierbeek</i>	6
Op zoek naar een beter leven <i>Drie generaties: Ties, Jelle en Thys Terpstra</i>	10
Leeuwarder schippers met oranje linten <i>Emden, augustus 1799</i>	13
Bloeiend katholiek onderwijs in binnenstad <i>Jongens-, meisjes-, standen- en gemengde scholen</i>	16
Tussen Harlingerstraatweg en Harlingervaart <i>Handel, sport en evenementen bij de Heliconweg</i>	19
Beschaafde Straatzangers in de stad <i>Een koor met een missie</i>	22
Een kleine geschiedenis van de Engelsestraat	25
Aan tafel bij de Cammingha's <i>Vuilstort biedt exclusief kijkje in adellijke keuken</i>	28
Hockey Club smeltkroes van culturen <i>Elite, studenten en katholieken vinden elkaar</i>	32
De teloorgang van de Bontepapesteeg	36
Nieuws	38

Het volgende nummer van *Leoardia* verschijnt in januari 2022
Sluitingsdatum kopij 23 september 2021
Kopij bij voorkeur digitaal aanleveren, voorzien van suggesties voor illustraties
Zie voor de auteursrichtlijnen de website van Aed Levwerd

Niets van deze uitgave mag worden overgenomen, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

De redactie van Leoardia heeft haar uiterste best gedaan om de oorspronkelijke eigenaren te traceren van al het gebruikte beeldmateriaal en als bron te vermelden. Een ieder die zich niettemin eigenaar weet van dergelijk materiaal in deze uitgave zonder dat met hem/haar afspraken zijn gemaakt, verzoeken wij contact op te nemen met het bestuur van Aed Levwerd via secretariaat@aedlevwerd.nl

Weerklankkasteel brûsplak van Jentsje Popma

Omvangrijk oeuvre van een honderdjarige

Ruim vijftig jaar werkte de vooraanstaande Friese kunstenaar Jentsje Popma in zijn ateliers aan de Oostersingel en de Potmargewal. Op 30 september hoopt hij zijn honderdste verjaardag te vieren. Popma stond verder jarenlang op de bres voor de maatschappelijke erkenning en stoffelijke belangen van kunstenaars. In juni werd aan de veelzijdige kunstenaar voor zijn hele werk en voor zijn stimulans voor jonge kunstenaars de Friese Anjer 2021 toegekend. Aed Levwerd verleende de Pommeranten Pries in 2007 aan Popma.

Levenslange fascinatie voor de natuur

Herinneringen aan Leeuwarder jeugd van Bram Schierbeek

Als kind al had dr. Abraham Schierbeek het voor-nemen plant- en dierkunde te studeren. Hij ge-noot als biohistoricus, docent biologie en natuurbeschermer het nodige aanzien in de vo-rige eeuw. Hij moest aanvankelijk tegen de stroom van zijn tijd inroeien. Later bleek dat hij met succes het bewustzijn voor de natuur had beïnvloed. Hij was zijn tijd vooruit. Zijn klein-dochter Louise schetst een beeld van zijn jeugdja-ren in Leeuwarden.

Lees verder op pagina 6

Leeuwarder schippers met oranje linten

Emden, augustus 1799

Als in de zomer van 1799 duizenden soldaten in gevecht zijn tegen een invasiemacht in Noord-Holland, vaart een aantal Friese schippers naar Emden. Er gaan geruchten dat daar wat te verdienen valt aan de vijand. Onder de Friese schippers bevinden zich ook Hendrik Gerlofs en Lammert Lammerts van het Leeuwarder schippersgilde. Zij moeten zich later voor de rechter verantwoorden voor hun gedrag in deze periode.

Bloeiend katholiek onderwijs in binnenstad

Jongens-, meisjes-, standen- en gemengde scholen

Onopvallend, zelfs wat verborgen, staat aan de Tweebaksmarkt een voormalig schoolgebouw. De naam staat er nog altijd op: Julianaschool. Hoe kwam men aan die naam? Wat was het voor school? Guus Tekstra schetst het verhaal van deze en andere katholieke scholen in de binnenstad. Meisjesscholen in het Sint-Elisabethklooster, de Juliana- en Sint-Vitusschool voor jongens en, vanaf 1968, RK mavo De Nijehove, een gemengde school.

Lees verder op pagina 16

Aan tafel bij de Cammingha's

Vuilstort biedt exclusief kijkje in adellijke keuken

Naast rund, schaap en varken aten de bewoners van de Camminghaburg vogels, vissen, schelpdieren en wilde zoogdieren. Bij het archeologisch onderzoek aan het Cambuursterpad werden resten aangetroffen van knobbelzwaan, bever, haas, hert, wild zwijn en steur. Zwaan was enkel voorbehouden aan de adellijke stand en gold als een ware delicatessie bij speciale gelegenheden. In een afvalkuil kwamen fragmenten aan het licht van een zeldzame drinkkelk van zwart marmer, ooit een pronkstuk op de dinertafel.

Beschaafde Straatzangers in de stad

Een koor met een missie

Op Koninginnedag 1911 kwamen de zangers voor het eerst op straat in actie. Het koor werd al snel buitengewoon populair. Er werden vooral volksliedjes gezongen. Dirigenten waren achtereenvolgens Metzlar, Paardekoper en Bloemsma. Hoogtepunt uit de geschiedenis van het koor was de tournee in Zeeland waarover de *Leeuwarder Courant* uitgebreid verslag deed. Eind 1940 lukte het niet langer het koor op de been te houden.

Lees verder op pagina 22

Weerklankkasteel brûsplak van Jentsje Popma

Omvangrijk oeuvre van een honderdjarige

In de na-oorlogse culturele bloeiperiode van Leeuwarden speelde het atelier Weerklank aan de Oostersingel 24 een stimulerende rol voor schilders in de entourage van Jentsje Popma. Hij werkte er tussen 1965 en 1992; op zaterdag werd vaak geschilderd met een gemeenschappelijk model, om elkaar te stimuleren en de kosten van het model te delen. Dit gebeurde veelal onder muzikale begeleiding van de bovenburen, musici van het Frysk Orkest.

De behuizing van het atelier was in 1843 oorspronkelijk gebouwd als graanpakhuis voor schipper Sjouke Sipkes Postma. Het nam een prominente plek in tussen de andere pakhuisen

in de Weerklankbuurt juist buiten de stadsgracht en tussen het water van de Oostersingel en het Vliet in. Het pakhuis werd in de buurt ook wel Weerklankkasteel genoemd.

Pakhuis wordt atelier

Na de Tweede Wereldoorlog was het in gebruik als cokes-pakhuis bij de firma Bijleveld. In 1964 heeft Popma het samen met David van Kampen gekocht voor drieduizend gulden. De akte van notaris Hylke Wierda vermeldt erbij: “ieder voor de onverdeelde helft”. Zij hebben nog jarenlang ‘genoten’ van het gruis dat uit de dakspanten en de betimmeringen tevoorschijn kwam. Het kleine huisje vóór het atelier, Oostersingel 22, is in 1965 op een openbare verkoping gekocht door de vader van

De toegang tot het atelier. Collectie Stifting Nijkleaster

David van Kampen voor 2.512 gulden. In 1974 heeft David van Kampen zijn aandeel aan Popma verkocht.

Het pakhuis was in 1963 al naar achteren uitgebouwd; de nieuwe eigenaars hebben het schuine dak vervangen door een grote glazen overkapping, zodat het atelier optimaal kon profiteren van het noorderlicht. Wegens dat licht en doordat het atelier behoorlijk groot was, was er voldoende ruimte om met meerdere kunstenaars in groepsverband te schilderen. Dat gebeurde vooral op zaterdag, waarbij de kunstenaars samen rond één model zaten te schilderen; dat scheelde uiteraard ook in de kosten. In die jaren beleefde Popma zijn glorie-dagen van ‘meester-en-gezel’ met collega’s en studenten van de Academie Minerva, als David van Kampen, die er een bronsoven had, Douwe Elias en Murk van Stralen.

Glaskunst

In die jaren was Popma zeer actief als glazenier. In een zijruimte van het atelier heeft hij een klein venster met ganzen of fictieve zwemvogels in glasappliqué geplaatst dat er nog steeds te bewonderen is. In het atelier bevindt zich ook nog een verzameling van meer

Het pakhuis in de Weerklank aan de Oostersingel, in het midden van de foto. Uitsnede van een foto uit 1982

Talrijke activiteiten

Ruim vijftig jaar werkte de vooraanstaande Friese kunstenaar Jentsje Popma in zijn ateliers aan de Oostersingel en de Potmargewal. Hier vervaardigde hij onder andere de bekende beelden van Piet Paaltjes (Westerplantage) en Anne Vondeling (Nieuwestad). Op 30 september hoopt Popma zijn honderdste verjaardag te vieren.

Voor de Stifting Nijkleaster vormt dit aanleiding talrijke activiteiten te organiseren. De tentoonstelling met schilderijen in de Grote of Jacobijnerkerk duurt nog tot 2 oktober. In de herfst zullen zowel het Fries Museum in Leeuwarden als Museum Belvédère in Oranjewoud een kleine thematische tentoonstelling wijden aan Jentsje Popma.

Jan Henk Hamoen verzorgt deze herfst samen met Janna van der Honing en Herman Woltman een aantal zondagmiddagen in kerken van de Alde Fryske Tsjerken. Nijkleaster heeft een boek laten maken onder redactie van dr. Jan Henk Hamoen, *Jentsje Popma – kunstenaar met een missie*.

Popma heeft in 2015 zijn atelier aan de Potmargewal en alle hier aanwezige kunstwerken geschonken aan Nijkleaster. Deze stichting streeft naar de bouw en inrichting van een bezinningscentrum bij Jorwert. Het atelier is inmiddels verkocht. ~~De kunstwerken komen binnenkort onder de hamer.~~ Het Jentsje Popma-jaar wordt afgesloten met een verkoop-tentoonstelling in de Redbadtsjerke fan Jorwert in het weekeinde van 9-10 oktober.

Venster met zwemvogels in glasappliqué. Foto Siem Akkerman

dan honderd glazuurproefstukken. Hij liet van drie soorten klei kleine stukjes bakken met steeds verschillende glazuurkleuren om voor de wandplastieken tot de juiste kleurschakering te komen.

Voor het gemeentehuis van Leeuwarderadeel in Stiens maakte hij vier vierkante ramen met tulpen; één van deze ramen siert het stofomslag van het standaardwerk *Glas in lood in Nederland 1817-1968*. Gelukkig zijn deze ramen behouden gebleven in de nieuwe bestemming van het gemeentehuis tot multifunctioneel centrum De Skalm. Ook de ramen die Popma ontworpen heeft voor twee trappenhuizen in het voormalige KPN-gebouw aan de Tweebaksmarkt zijn er nog. Deze worden geïntegreerd in de uitbreiding van hotel Post Plaza.

Nog niet gered is de grote glazen wand 'Fries Landschap met zeilboot' die Popma gemaakt heeft voor het gebouw van de christelijke hbs, later Lienward College, aan de Kanaalstraat. Zeven van de acht panelen hebben meer dan twintig jaar in een opslag gestaan. Deze wachten nog op een nieuwe bestemming. In datzelfde schoolgebouw aan de Kanaalstraat, nu studentenhuisvesting van de Campus Fryslân, is het opvallend rode glasappliqué 'Don Quichot' wel behouden. Er is zelfs een duplicaat van gemaakt, dat nu dienst doet als blikvanger van de overzichtstentoonstelling.

In 2012 is het pakhuispand Oostersingel 24 tot gemeentelijk monument verklaard. Bij de overwegingen van de Monumentencommissie heeft het gebruik van het pand als atelier door Popma een uitdrukkelijke rol gespeeld.

In 1992 wilde Popma verhuizen naar een kleiner atelier aan de Potmargewal, waar hij voordien ook al eens gewerkt had. Hij kon de knoop echter pas doorhakken, toen voldaan werd aan het (informele) kettingbeding, dat de 'Weerklank' aan de Oostersingel in gebruik zou blijven als atelier van een beeldend kunstenaar. Sindsdien woont en werkt Sonja Burgerjon er als vrij kunstenaar. Zij heeft ook de traditie van Popma in ere hersteld, dat voor de ramen van het kleine galerie-huisje vóór het atelier – Oostersingel 22 – regelmatig nieuwe kunstwerken getoond worden.

Potmargewal

Van 1992 tot 2012 heeft Popma gewerkt in het atelier aan de Potmargewal, dat voordien ook in gebruik is geweest bij Sjoerd de Vries. Op vrijdagochtend kwamen er regelmatig kunst-

vrienden op de koffie voor 'Atelierpetearen'.

Hoewel het atelier aan de Potmargewal in 2015 verkocht is, prijkt aan de buitenmuur nog steeds de Hynstebloem die Popma in 1958 heeft gemaakt voor de hervormde kweekschool Ma-

riënborg aan Achter de Hoven. Met de nieuwbouw van CSG Comenius op die plek dreigde het wandplastiek verloren te gaan. Om dat te voorkomen heeft Popma het kunstwerk weer in eigen beheer gekregen en aan het eigen atelier geplaatst, maar zonder de oorspronkelijke steel en de pluisjes, die volgens overlevering model stonden voor de vruchtbare arbeid van de onderwijzeressen en onderwijzers die hier de opleiding hadden genoten.

In 2013 heeft Popma eerst deze Hynstebloem aan Nijkleester aangeboden en in 2015 zijn atelier met alle kunstwerken die er nog stonden. Nijkleester heeft inmiddels de Hynstebloem gekozen als basis van het nieuwe logo; de oorspronkelijke wandplastiek zal straks een markante plek krijgen in het nieuwe klooster Westerhûs bij Jorwert.

Beroepsvereniging Fria

Popma was niet alleen een veelzijdig en zeer productief kunstenaar, en gedurende 24 jaar docent aan de Academie Minerva in Groningen. Hij kwam ook op voor de maatschappelijke erkenning en de stoffelijke belangen van kunstenaars. Hij ergerde zich aan de ondergeschikte rol die beeldende kunstenaars moesten accepteren in relatie met architecten: "Zij worden te laat ingeschakeld, moeten zich schikken of zelfs fouten van de architect wegwerken." Deze houding heeft hem verscheiden malen in conflict gebracht met opdrachtgevers en aannemers.

Eén overduidelijk voorbeeld van het oplossen van fouten van de architect betreft het bovenlicht in het dak van de Bethelkerk aan de Huizumerlaan: door de felle ochtendzon konden de kerkgangers de preekstoel niet goed zien. Met het plaatsen in 1986 van de glas-in-looddriehoek 'Duif die terugkeert naar de ark van Noach' of 'Vredesduif' werd dit probleem verholpen. Dit is het laatste glas-in-loodwerk van Popma.

Samen met 24 andere 'vrije kunstenaars', dit wil zeggen zij die niet vallen onder een overheidsregeling als de BKR, heeft Popma in 1985 het initiatief genomen tot de oprichting van Fria - Bond van Beeldend Kunstenaars in Friesland. De vergaderingen van Fria werden

Popma aan het werk in zijn atelier aan de Potmarge, in 2010 gefotografeerd door Ingrid Bakker.
Collectie Stifting Nijkleester

in het atelier gehouden. Andere spraakmakende spelers in Fria waren Chris Fokma, Klaas Koopmans en Johan Haantjes.

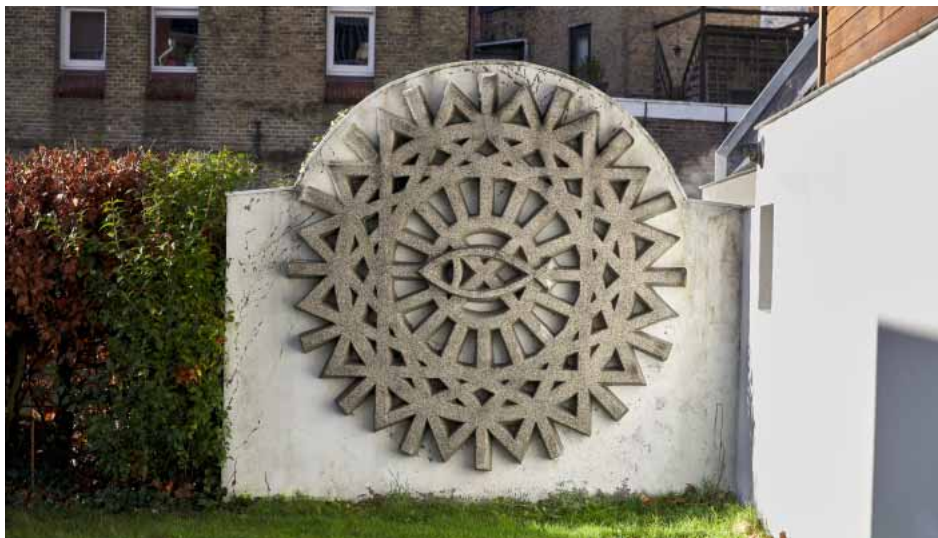
Deze beroepsvereniging bestaat nog steeds, nu als Beroepsvereniging beeldende kunstenaars in Noord-Nederland. Ze organiseert nog regelmatig groepstentoonstellingen, zoals in Tresoar in 2015 *De smaak van Fria* en in 2020 *Besiele troch Fryslân*. Bij het 25-jarig bestaan was er een overzichtstentoonstelling in het Museum Martena in Franeker; bij die gelegenheid verscheen het boek *Friese Vrijheid. 25 jaar Fria 1985-2010* met beeldende bijdragen van 44 leden van Fria; Popma was er toen niet meer bij.

Aandacht voor teloorgang landschap

Fria organiseert nog regelmatig een 'buitenschilderdag' om in de buitenlucht oftewel *en plein air* te schilderen. Het initiatief daartoe is door Popma genomen in 1987, niet omdat hij toen eindelijk tijd had om weer landschappen te gaan schilderen zoals de impressionisten, want "dat landschap bestaat niet meer. Het water is gekanaliseerd en het land verkaveld, het landschap dat bijna geheel is vereconomiseerd".

Hij uitte zijn zorg om het landschap vanwege de toenemende schade door de zure regen in een *Open Brief aan de schildersvereniging Fria* (december 1987). De brief is een manifeste oproep om het veranderende landschap juist wél te schilderen: "Er ontstaan bij lichtfiltering door vervuilde lucht kleuren die niet eerder zijn waargenomen. Ook de overcultivering en het doodspuiten van velden leveren een bijdrage tot een genuanceerd palet. Het onderwerp is dus nog steeds interessant genoeg om er ook schilderend aandacht aan te besteden." Dit manifest is dan ook te lezen als de missie van Popma.

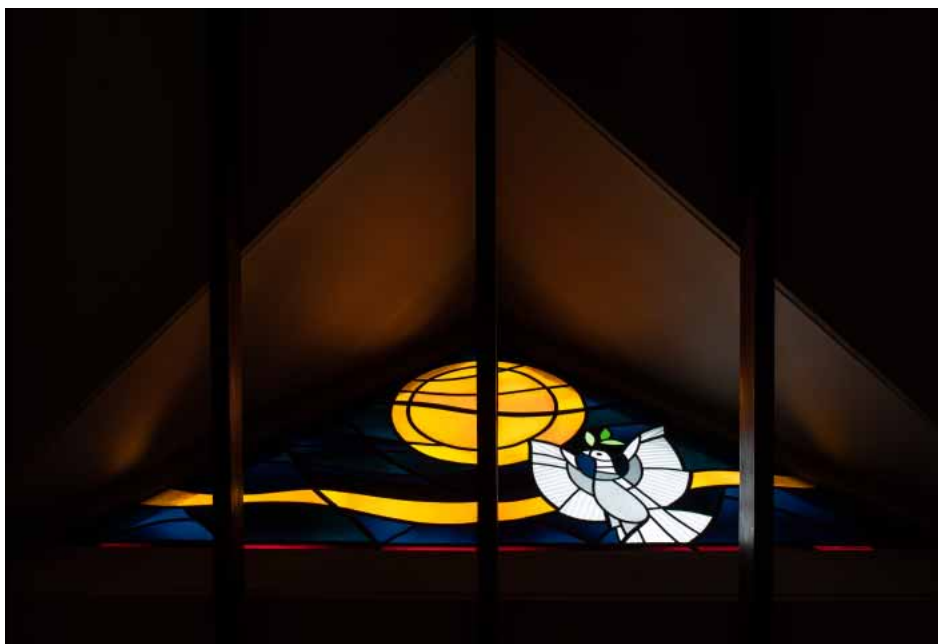
In het atelier aan de Potmargewal heeft Popma zijn laatste grote vernieuwing als kunstenaar beleefd: hij werd een gevierd landschapsschilder, niet alleen vanwege de natuurlijke fraaiheid van de natuur, maar vooral om de teloorgang van het ongerepte landschap en de verwording ervan tot productielandschap tastbaar te maken.

De Hynstebloem die Popma in 1958 maakte voor de kweekschool Mariëburg. Collectie Stifting Nijkleaster

Met zijn landschappen toonde Popma zich opnieuw een geëngageerd en veelzijdig kunstenaar die zich op zijn eigen manier vernieuwde in beeldmateriaal en vormtaal, in stemming en sfeeruitdrukking, steeds met een maatschappelijke betrokkenheid op mens en na-

tuur, geworteld in de traditie en gericht op een toekomst. Voor zijn hele werk en voor zijn stimulans voor jongere kunstenaars is de Friese Anjer 2021 aan Popma toegekend. Uiteraard verdient hij een vooraanstaande plek in de canon van de Friese kunstenaars. 🌿

De glas-in-looddriehoek in de Bethelkerk aan de Huizumerlaan. Foto Siem Akkerman

